

GELENEKSEL MİMARİ YAPILARDA FORM ÖZDEŞLİĞİ VE MALZEME FARKLILIKLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME: HARRAN KÜMBET EVLERİ VE ALBEROBELLO TRULLİ EVLERİ

AN ANALYSIS ON FORM IDENTITY AND MATERIAL DIFFERENCES IN TRADITIONAL ARCHITECTURAL BUILDINGS: HARRAN DOMED HOUSES AND ALBEROBELLO TRULLI HOUSES

Nazlı Nisa GÜNEY

Mimarlık Yüksek Lisans Öğrencisi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Özet

Geleneksel mimari tasarımda kullanılan pasif iklimlendirme sistemleri yapı biçim ve malzemesiyle şekillenmektedir. Günümüzde yaşanan enerji krizleri, sürdürülebilir tasarım yaklaşımlarını zorunlu hale getirmiştir. Sürdürülebilir tasarım kararlarının birçoğu geçmiş dönemde inşa edilen geleneksel mimari yapılar incelenerek alınmıştır. Bu çalışmada Türkiye-Şanlıurfa'da yer alan geleneksel Harran Evleri ve İtalya'nın Alberobello şehrinde bulunan Trulli Evleri'nin malzeme ve biçim özellikleri incelenerek, çevreye duyarlı yapı tasarlama konusunda bilgi edinilmiştir. Bu incelemeler yapılırken yapıya biçimini veren iklim ve fiziksel etkilerin yanı sıra, sosyal hayatın da büyük etkisi olduğu görülmüştür. Söz konusu iki yapı tipolojisi incelendiğinde, yapı biçimleri arasında büyük bir benzerlik görülürken, bu benzerliklerin arkasında yatan nedenlerde çeşitli farklılıklar olduğu göze çarpmaktadır. Bu farklılıklar, yere özgü ve sürdürülebilir mimari tasarım anlayışının yalnızca fiziksel unsurlara bakılarak yapılamayacağını, bölge halkının sosyal yaşantısı ve ihtiyaçlarının da göz önüne alınarak yapılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Harran Evleri inşasında kullanılan ve çatıya ulaşımı kolaylaştıran taş çıkıntılar, Alberobello Evlerinde kullanılan yapboz çatılar, sosyal hayatın mimari biçim üzerindeki etkilerini yansıtan örneklerden birkaçı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Alberobello Trulli Evleri, Harran Kümbet Evleri, Özdeşlik, Malzeme

Abstract

Building form and material have an impact on passive air conditioning systems used in traditional architectural design. Due to the current energy crisis, sustainable design strategies are required. Examining the conventional architectural structures that were built in the past helped designers make many sustainable design choices. In this study, information about designing environmentally friendly buildings was obtained by analysing the material and form characteristics of the traditional Harran Houses near Şanlıurfa in Turkey, and the Trulli Houses near Alberobello in Italy. These research studies have revealed that in addition to the climate and natural forces that shape the building, social life also has a significant influence. When these two building typologies are compared, it becomes clear that the building styles share a lot in common but that there are different explanations for these similarities. These distinctions

demonstrate that understanding site-specific and sustainable architectural design requires more than just a focus on the built environment; it also necessitates consideration of the social needs and aspirations of the local populations. Stone protrusions used in the construction of Harran Houses to allow access to the roof, and jigsaw roofs used in Alberobello Houses are examples of how social life affects architectural form.

Keywords: Alberobello Trulli Houses, Harran Domed Houses, Identity, Material

1. GİRİŞ

Bu çalışmada ülkemizde ve dünyada Urfa Harran Evleri olarak da bilinen geleneksel Harran Kümbet Evleri ve İtalya'nın Bari kenti sınırlarında bulunan Alberobello kasabasında yer alan tarihi Trulli Evleri karşılaştırılmıştır. Dünya'nın iki farklı bölgesinde konumlanmalarına rağmen, özdeş mimari forma sahip olan bu yapıların biçim ve malzemeleri incelenerek, yapılar arasındaki ortak özelliklere ve malzeme farklılıklarına neden olan temel faktörleri kavramak amaçlanmıştır. Söz konusu iki yapı arasındaki benzerliklere ve farklılaşan özelliklere neden olan değişkenler belirlenerek, günümüzde büyük önem kazanan sürdürülebilir mimari tasarım yaklaşımında, çevresel özelliklerin faydacı kullanımına yönelik önemli bilgiler edinilecektir.

21. yüzyıl dünyasında yaşanan enerji krizi ve çevre kirliliği sonucunda, geleneksel, ekolojik ve sürdürülebilir mimari çalışmalar oldukça önem kazanmıştır. Geleneksel ve ekolojik mimarlığın en başarılı örnekleri ise, günümüzden çok önce, aktif enerji sistemlerinin insanlar tarafından henüz kullanılmaya başlanmadığı zamanlarda bile göze çarpmaktadır. Samalavičius ve Traškinaitė (2021:49-50)'nin bildirdiğine göre, geleneksel yapılara olan ilgi Rudofsky'nin 1964 yılında yayınlanan *Mimarsız Mimarlık* adlı kitabından sonra yoğunluk kazanmıştır. Mimar ve araştırmacı olan Rudofsky'ye (1964:2) göre, mimarlık tarihi yalnızca Avrupa, Mısır ve Anadolu ile sınırlı kalarak dünyanın büyük bir kesimini göz ardı etmiştir. Rudofsky'nin kilometre taşı niteliği taşıyan sözlerinden sonra özellikle 1970'li yıllardan itibaren dünyadaki geleneksel yapılar mercek altına alınmıştır. Çok geçmeden, Amos Rapoport, Enrico Guidoni, Paul Oliver ve Nezar AlSayyad yaptıkları çalışmalar ile geleneksel mimariye önemli katkılarda bulunmuşlardır (Samalavičius ve Traškinaitė, 2021:50).

Anadolu da dâhil olmak üzere dünyanın birçok şehri geçmişte insan yerleşimi görmüş ve kalıcı bir kültürel miras bırakmıştır. Bunların çoğu şimdi terk edilmiş eski yerleşim yerleridir, ancak bunlardan bazıları bugün bile orijinal isimleriyle varlıklarını sürdürmektedirler. "Arkeolojik kazılarda M.Ö. 6000 tarihine kadar buluntulara rastlanan" (Durmuş, 2020:559), M.Ö. 3. yüzyılda kurulan (Creekmore, 2018:178), "eski adı Edessa olan" (Green, 1992:1) ve dünyanın en antik şehirleri arasında bulunan Harran ise kendine özgü sivil mimarisi, zengin ve eşsiz kültürel mirasıyla ayrıcalıklı bir yerleşim yeridir.

Harran Evleri Türkiye'de Şanlıurfa kentinin güneydoğusunda bulunan Harran ilçesinde yer almaktadır. "Kubbeli", "külahlı", "kümbet evler" ya da "arı kovani" diye de nitelendirilen bu evlerin tarihi, 150-200 yıl öncesine dayanmaktadır. Geleneksel kubbeli ev tasarımının günümüze ulaşan seçili örneklerinden biri olan Harran evleri, "1979 yılında sit alanı olarak ilan edilip koruma altına alınmıştır" (Akbiyık, 2014:89). Aslında Harran Evleri, çevresiyle organize tasarım anlayışının ürünü olan yapılardır. Passe ve Battaglia (2015:95)'nin bildirdiğine göre, Harran evleri çağdaş binalara kıyasla yazın daha serin ve kışın daha sıcaktırlar. Bindirme

teknîğiyle inşa edilmiş olan Harran Evleri'nin tasarım süreci, bölgede yaşayan insanların çevre koşullarını doğru analiz etmesiyle başlamıştır. Harran Evleri'nin tasarım sürecinde, en belirleyici ve sınırlandırıcı faktör şüphesiz iklim olmuştur. Bunun nedeni, bölgede yaz mevsiminin sıcak ve kurak, kış mevsiminin ise oldukça soğuk geçmesidir. Söz konusu zorlu iklim koşulları nedeniyle, bölge halkı Harran Evleri'ni inşa ederken, günümüzde pasif iklimlendirme olarak da bilinen geleneksel iklimlendirme sistemlerini kullanmıştır. Yere ve iklime uyumlu tasarım örneği olan Harran Evlerinin temel mekân oluşturma prensibi, sayısı genellikle iki ila altı arasında değişerek yan yana getirilen kubbeleri, içeride kemerlerle birbirine bağlanmasına dayanmaktadır. Bu evler eklenebilir, çıkarılabilir modüler özelliğe sahip olması sayesinde, kullanıcı sayısındaki değişimlere de kolaylıkla adapte olabilmektedir.

Trulli Evleri'nin tarihi ise "13. yüzyıl kadar eskiye dayanmaktadır" (Brown ve Franchini, 2007:130) ve "tamamen kuru inşaatla yapılmış", İtalyan yarımadası kırsal mimarisinin etkileyici bir örneğidir (Stefanizzi vd, 2016:396). İtalyanca bir kelime olan "il Trulli" kelimesi Yunan dilinde kubbe anlamında kullanılan "tholos" kelimesinden gelmektedir (Şahinalp, 2012). Trulli Evleri ile Urfa Harran Evleri karşılaştırıldığında, iki yapının mimari form açısından oldukça fazla benzerlik gösterdiği görülmektedir. Öyle ki, yalnızca bu benzerlik nedeniyle, Trulli ve Harran evleri 2013 yılında iki şehrin belediyesi arasında yapılan bir protokol ile 'Kardeş Şehir' ilan edilmiştir (bkz URL-1). Trulli Evleri de tıpkı Harran Evleri gibi, üzeri kubbeli bir biçime sahiptir. Bununla beraber, Trulli Evleri'ndeki iç mekân oluşumu da Harran Evleri'nde olduğu gibi modüler bir sisteme dayanmaktadır. Kısaca, bu iki farklı yapı hem biçim hem de fonksiyon olarak birbirine oldukça benzemekte iken yapıım teknikleri ve yapı malzemeleri farklı özellikler taşımaktadırlar. Harran Evleri'nde temel malzeme olarak topraktan elde edilen kerpiç kullanılırken, Trulli Evleri'nde kireç taşı ve taş kullanılmıştır ve yapıımında hiç harç kullanılmamıştır.

Bunlara ek olarak, yapılardaki biçimlenmeye yön veren bir diğer unsur da sosyal hayattır. Kıstır ve Kurtoğlu (2018)'nin açıkladığı gibi, insanın ihtiyacı olan ısı, ışık ve akustik konforun coğrafi koşulların elverdiği yapıım malzemesi kullanılarak sağlanması olarak ifade edilen biyo-iklimsel tasarım, yapı tipolojisi ile doğrudan bir ilişki içerisindedir. Binanın boyutu, konumlanması, kapı ve pencere açıklıklarının hepsi birer tasarım etkenidir.

2. HARRAN VE ALBEROBELLO'NUN GENEL ÖZELLİKLERİ

Yüzyıllardır uygulanan ve geleneksel mimaride yapıya biçimini veren iki temel unsur bulunur. Bunlardan ilki iklim, ikincisi ise topoğrafyanın bölge halkına sunduğu malzeme çeşitliliğidir (Çınar ve Erdoğan, 2019). İklim ile ilgili çeşitli sınıflandırma çalışmaları vardır. Köppen-Geiger İklim Sınıflandırması ise bu kategorizasyon sistemleri içerisinde en önemlilerinden biridir. Dünya üzerinde bulunan beş iklim grubu içerisinde "Türkiye ve İtalya farklı alt grup iklimsel değerler taşısa da" (Kıstır ve Kurtoğlu, 2018) iki ülkenin aynı kategoride yer aldığı görülmektedir. Bu bilgilerden yola çıkarak öncelikle Urfa ve Alberobello bölgelerinde görülen iklim özellikleri yaz ve kış olmak üzere iki farklı mevsimde incelenmiştir. Bu inceleme, iklimi oluşturan öğelerden sıcaklık, rüzgâr, yağış ve nem olmak üzere 4 farklı parametre esas alınarak yapılmıştır. Elde edilen değerler karşılaştırılarak forma etki eden unsurlardan ilki olan iklimin Urfa ve Alberobello' da benzer özellikler taşıdığı görülmüştür. Evler arasındaki malzeme farklarını kavrayabilmek için ise ikinci unsur olan topoğrafya

incelemesi Urfa ve Alberobello bölgeleri için yapılarak karşılaştırma metodu kullanılmıştır. Topoğrafya incelemeleri sonucunda, Harran Evleri ve Trulli evlerinin malzeme ve form karşılaştırması yapılmıştır. Bu karşılaştırma, bölgelerden elde edilen yapı fotoğrafları ve literatür araştırmaları taranarak yapılmıştır.

2.1 İklim

Geleneksel yapılar, iklim koşulları ve çevresel etkiler göz önünde tutularak inşa edilmiş olup, buldukları coğrafyayla uyumludurlar. Orta kuşakta iklim özellikleri taşıyan bölgelerde nemin çukurlaşan kısımlar birikmesi ve rüzgârın biriken nemi önleyici etkisinden faydalanmak amacıyla yamaçların yukarı kısımları yerleşime en elverişli bölgelerdir. “Ayrıca kış aylarında ısınan havanın yükselmesiyle birlikte yamaçlar daha çabuk ısınır. Böylelikle yamaçlarda bulunan evlerde, aşağı kesimlere oranla termal konforun sağlanması kolaylaşır” (Kıstır ve Kurtoğlu, 2018). Yapıların şekillenmesinde önem taşıyan diğer bir etken de rüzgârdır.

	HARRAN	ALBEROBELLO
Sıcaklık	17.2 °C	15 °C
Rüzgâr	17.9 km/s	19.9 km/s
Yağış	0-35 mm	13-65 mm
Nem	%0-8	%4-8

Tablo 1: Harran ve Alberobello'nun yıllık ortalama iklimsel değerleri (URL-6)¹

Çevrede esen rüzgâr aniden yapı ile karşılaştığında, “yön değiştirerek basınç farkına neden olur” (Akt. Kıstır ve Kurtoğlu, 2018:85). Çalışma alanı olarak seçilen her iki bölgede de yapı yönelmeleri çevre şartlarına uyum göstermektedir. Her iki tipolojide de yağmurun ve rüzgârın olumsuz sonuçlarından korunmak için yapıların kuzey cepheleri dış etkenlere karşı koruma altına alınmıştır. Yukarıda verilen tablo, Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde 36°- 37° kuzey paralelleri ile 37°- 40° doğu meridyeni arasında yer alan Urfa-Harran ve 35°- 36° Kuzey paralelleri ve 6°-19° Doğu meridyeni arasında yer alan İtalya-Alberobello bölgelerinin sahip olduğu iklim özellikleri sıcaklık, rüzgâr, yağış ve nem parametrelerinde incelenerek oluşturulmuştur. Elde edilen sonuçlara göre Harran ve Alberobello ikliminin sıcaklık ve rüzgâr parametrelerinde büyük oranda fark yokken, Alberobello'ya düşen yıllık yağış miktarının Harran'a düşen yağış miktarından fazla olduğu görülmektedir. Bu da çatıda daha fazla su birikimine neden olacağından Trulli Evleri'nde kullanılan çatı malzemesini etkilemiştir.

¹ İklimsel veriler URL-6'dan yararlanılarak elde edilmiştir.

2.2 Topoğrafya

Görsel 1: Harran Evlerinin bulunduğu, Harran Şanlıurfa Topoğrafyası (URL-2)

Yetmen, Özcanlı ve Aytaç (2017:135)'ın bildirdiğine göre, Harran Ovası'nın yüzölçümü, jeomorfolojik sınırları dikkate alındığında yaklaşık 1700 km²'dir. Ovanın genişliği ortalama 32 km, uzunluğu ise ortalama 53 km'dir. Ovanın deniz seviyesinden yükseltisi genel olarak güneye ve orta kısımlarına doğru azalmaktadır. Güney kısımlarında 360 m civarında olan yükselti, kuzeye doğru kademeli olarak artar ve kuzey kısımlarında 500 m'ye yaklaşır.

Bölgede çöl iklimi hüküm sürdüğünden, düz çatı yapımında kullanılan bitki esaslı malzemeye erişim kolay olmamıştır. Fırat nehrinin açmış olduğu derin karstik vadinin bir yamacı üzerinde kurulan Harran Ovası, etrafında yer alan platolarda ve ova tabanında kireç taşları bulundurmaktadır. Bu kireçtaşları boşluklu formda olup bölgede inşa edilen yapı çatılarında sıklıkla kullanılmıştır. Bölgede, dayanıklı kerpiç oluşumunu sağlayacak toprak malzeme bol miktarda bulunmaktadır. Ovada bulunan toprakların killi toprak özelliği taşıması, yapı malzemesi olarak kullanılan toprağın geçirgenlik durumunu olumlu açıdan etkilemekte, suyun toprak içindeki hareketini engellemektedir (Güzel, 2020). Toprak malzemeye erişimin kolay olması, hızlı işlenebilir hale getirilmesi gibi birçok neden Harran Evleri'nde kerpiç kullanımını yaygınlaştırmıştır.

Görsel 2: Trulli Evlerinin bulunduğu Alberobello Topoğrafyası (URL-5)

1996'dan beri "Unesco Dünya Kültür Mirası listesinde olan Alberobello" (Quick, 2017:41), İtalya'nın Güney tarafında Bari kenti yakınında yer almaktadır. Yaklaşık 12.000'lik nüfusa sahip olan Alberobello, çizme şeklinde haritalanan İtalya'nın topuk kısmındadır ve Trulli evlerine başkentlik yapmaktadır. Şehir, Adriyatik Denizi kıyısında, nehirlerin aktığı iki tepe arasında konumlanmakla beraber en yüksek noktasının rakımı 300 metredir. Bölge genellikle engebesiz, düz bir araziye sahiptir. Kentin yüzey alanı 42 km² dir. Karstik bir araziye kurulu olan Alberobello bölgesi, bölgede yer alan yapılarda kireç taşının ana malzeme olarak kullanılmasına olanak sağlamaktadır. Kireç taşına ait farklı form ve renk örnekleri bölgede bol miktarda bulunmaktadır. Kireç taşı gibi, kireç malzeme de bölgede yoğun olarak bulunmaktadır. Kireç taşları ile örülen duvarlar, yine bölge yakınlarında bol miktarda bulunan kireç malzeme ile kaplanmıştır.

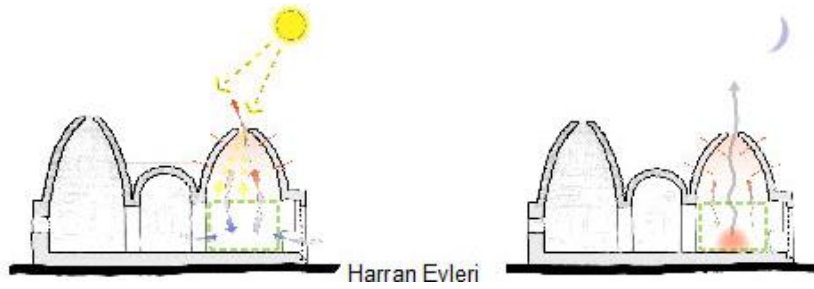
Görsel 3: Geleneksel Alberobello Evleri (URL-7)

3. HARRAN VE TRULLİ FORM VE MALZEME ÖZELLİKLERİ

3.1. Şanhurfa Harran Evleri

“En eski dönemlerden itibaren Kuzey Mezopotamya'nın önemli bir yerleşim merkezi” (Gündüz, 2005:30) olan Harran'ın en ilgi çeken tarafı, bindirme tekniğiyle yapılmış, konik kubbeli evleridir. Geleneksel kubbeli ev tarihinin, en az düz çatılı evler kadar eski olduğu da bilinen bir olgudur. Musul bölgesi yakınlarında Arpachiyan'da görülen kubbeli evlerin tarihi ise M.Ö. 4000'e uzanmaktadır (Baran, 2006). 21. yüzyılın başlarında yapılan bir araştırmada, Türkiye'de yer alan kubbeli ev mimarisiyle öne çıkan iki önemli bölge olduğu tespit edilmiştir. Urfa ve Birecik arasında kalan ilk bölgede, bugün sadece Suruç ve yakın çevresinde yer alan az sayıda kubbeli ev yer almaktadır. Diğer bölge ise Urfa ve Akçakale arasında yer alan Harran ve çevresinde bulunan kubbeli evlerdir.

Çoğunlukla kerpiç malzeme kullanılan örtülü kubbe sistemlerinden farklı olarak Harran evleri taş malzemeden oluşan kubbelerle örtülmüştür. 20. Yüzyılın ilk yıllarından itibaren kerpiç kubbeli yapıların mimari özellikleri üzerine inceleme yapan araştırmacılar, bu ilginç mimari biçimlenişe neden olan faktörler üzerine yoğunlaşmış ve bu biçimlenişe neden olan temel unsur olarak fiziksel çevre şartlarını tanımlamışlardır (Eres, 2010). Harran evlerinin kubbelerinde taş malzeme kullanılmıştır bunun iki önemli nedeni vardır. Birincisi, bölgenin bitki örtüsünde kubbe malzemesi olarak kullanılacak ağaç malzemenin çevrede bulunmayışıdır. İkincisi ise, Harran'ın çevredeki taş ocaklarına olan erişim mesafesinin fazla olması nedeniyle, Harran evlerinde bölge kalıntılarından elde edilen devşirme taşlar kullanılmış olmasıdır (Baran, 2006).

Görsel 4: Ayarlanabilir çatı açıklığı. Havanın durumuna göre açılıp kapanır (URL-4)

Taş kubbeler yapılırken yan kısımlarına belli aralıklarla taş çıkıntılar yerleştirilmiş ayrıca kubbenin tepe noktaları açıkta bırakılmıştır. Taş çıkıntılar gerekli görüldüğünde kubbenin tamiri ve yağışlı günlerde tepedeki deliğin kapatılabilmesi için kullanıcıların yukarıya ulaşmasını sağlamaktadır. Kubbenin tepesinde bırakılan açıklık ise içeride biriken dumanın dışarıya taşınmasını sağlayan baca ve iç mekânı aydınlatmaya yarayan ışıklık fonksiyonunu göstermektedir.

Görsel 5: Harran Evi Çatı Açıklığı, Fotoğraf: Gülcan Acar (URL-3)

Harran evlerinin duvarlarında ise topraktan elde edilen 40-50 santimetre kalınlığında kerpiç malzeme kullanılmıştır. Kerpiç, ısı iletkenlik kat sayısının düşük olması sayesinde, dış ortam koşullarını iç mekâna geç taşıyan bir malzemedir. Kerpiç kullanımı ile yazları serin kalan konut iç mekânları, kış mevsiminde soğuk hava transferinin geç olmasıyla, sıcak kalmaktadır. Ayrıca, kerpiç yapı inşaatı oldukça hızlı bir biçimde tamamlanabilmektedir. Kerpiç, bölgenin yakın çevresinden kolaylıkla elde edilebilmekte olup, yapı kullanımındaki masrafı oldukça düşürmektedir.

Görsel 6: Modüler Harran Evleri, Fotoğraf: Güray Kuzu (URL-3)

Harran evleri, kare ya da kareye yakın bir plan altlığına sahiptir. Bindirme tekniğinde inşa edilen taşlar gittikçe daralan konik külah şeklini almaktadır. Düzensiz bir şekilde topraktan elde edilmiş harçla birbirine tutturulan kubbe ve duvarlar, dışarıdan ve içerden yine aynı harçla sıvanmıştır. Yüksekliği içerden 5 metreye kadar varabilen kubbeler, yaklaşık 50 sayıda taş dizini kullanılarak örülmüştür. Sayıları ikili, üçlü veya altılıya kadar ulaşabilen kubbeli evler, içeri taraftan kemerler aracılığıyla birbirlerine bağlanarak geniş mekânlar ve farklı kullanım alanları elde edilmiştir. Modüler sisteme sahip olan bu evler, kullanıcı ihtiyacına göre artırılabilme ve azaltılabilme özelliğine sahiptir.

3.2. Alberobello Trulli Evleri

Görsel 7: Alberobello Trulli Evleri (URL-8)

Günümüzde Akdeniz çevresinde, özellikle güney İtalya bölgesinin kentsel ve kırsal alanlarında, Geleneksel Harran evlerine oldukça benzeyen ve "Trulli" denilen kubbeli forma sahip çok sayıda yapı grubu yer almaktadır. Trulli esas olarak İtalya'da görülen bir kırsal konut yapılarıdır (Şahinalp, 2012) ve "yabancı mimarların ilgi gösterdiği" (Maggy, 2015:152) bir bölgededir. Trulli evlerinin ortaya çıkış sebebi ise yapının biçim ve malzeme özelliklerini anlamamıza fayda sağlamaktadır. Dönemin hükümdarı II. Acquauia Düku Girolamo bölgede izinsiz yerleşim yerleri kurulmasına engel olmak için konut kullanıcılarına oldukça yüklü vergi ödemeleri getirmiştir (Langmead ve Garnaut, 2001:11). Aynı dönemde belirlenen vergi ödemesinde harçsız, çatısız yapılar, konut olarak sayılmadığı için insanlar vergi ödemekle sorumlu değillerdi. Bu nedenle, herhangi bir denetim anında, "çatıları halat ve at yardımıyla kolaylıkla yıkılabilen" (Hendrix, 2012:25) ve hızlıca yeniden inşa edilebilen geçici yapılar inşa edilmişti.

Görsel 8: Trulli Çatısı (URL-9)

Trulli'nin çatılarında ise genellikle semboller bulunur ve bu semboller ya ev sahibinin sosyal sınıfını niteler ya da evi kötülüklerden koruyan dini bir anlam taşır. Günümüzde daha çok butik otel olarak kullanılmakta olan bu yapılar 1600'lü yıllarda bölgede yaşayan işçiler tarafından geçici bitişik nizamda barınak ya da depo fonksiyonunda kullanılmıştır. Karstik bir arazide konumlanan Alberobello bölgesinden kolaylıkla elde edilebilen kireç taşı, Trulli evlerinin temel yapı malzemesi olmuştur. Trullo² yapabilmek için önce bir çukur kazılmaktadır. Daha sonra bölge halkı yüzeye yakın yerlerden elde ettikleri irice taşlar ile yapının duvarlarını örmüştür. Bu duvarlar kireçle boyayarak dış ortam koşullarından izole edilmiştir. 80-200 santimetre arasında değişen duvar kalınlığı ve çift katmanlı kubbe tasarımı sayesinde Harran'da bulunan kubbeli evlerden daha sağlam bir durumdadır. Duvarların kalınlığı ve az sayıdaki pencere, optimum ısı dengesi oluşturarak, kışın sıcaklık sağlarken, yazın serinlik sağlar. Trulli evleri genellikle daireseldir ve iç mekânların tümü merkezi odanın etrafına yayılmıştır. Temelsiz, dairesel plan üzerine inşa edilen duvar ve çatılar bu bölgeden elde edilen küçük kireç taşlarının harç kullanılmadan kuru duvar tekniği ile üst üste yerleştirilmesiyle inşa edilmiştir. Duvarlarda suyun olumsuz etkilerini azaltmak için ise kireç taşının dış tarafından elde edilen fazlalık taşlar kullanılmıştır. Modüler sisteme sahip olan bu evler, kullanıcı ihtiyacına göre artırılabilme ve azaltılabilme özelliğine sahiptir.

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Urfa Harran Evleri ve Alberobello Trulli Evleri'nin her ikisi de bölge halkı tarafından güneş ve rüzgâr gibi çevresel unsurlar gözetilerek tasarlanmıştır. Geleneksel konut özelliği taşıyan iki yapı biçimsel olarak incelediğinde oldukça fazla benzerlik olduğu görülmektedir. Bu benzerliğin başlıca nedeninin benzer iklim koşulları olduğu düşünülse de durumun arkasında yatan başkaca faktörler vardır. Öncelikle biçimleri benzer olan bu iki ev aynı mimari plan düzenine sahip, modüler olarak artırılıp azaltılabilen evlerdir. Trulli Evleri'nin çatı şekli ve malzemesi, bölgedeki sosyolojik baskılar sonucu şekillenirken, Harran Evleri çatısı hem sosyal hayat hem de fonksiyona bağlı şekillenmiştir. Bu durum, tasarım kararlarının sosyal hayattan bağımsız düşünülmemeyeceğini göstermektedir. Trulli Evleri ve Harran Evleri

² Geleneksel evin tekil hali Trullo, çoğulu Trulli'dir.

duvarları, bölge halkının kolaylıkla erişebileceği malzemeler ile inşa edilmiştir. Bu da ekonomik, ekolojik ve sürdürülebilir bir yaklaşım örneğidir.

İklim, yer şekilleri ve doğal malzemeler iki bölgede yaşayan insanların kültürel ve ekonomik yapıları ile bütünleşerek geleneksel yapıları oluşturmuştur. Günümüzde bile bu bölgenin korunmuş ve hala kullanılabilir durumda olması, gelecek nesillerin ekolojiye saygıyı ve geleneksel mimarinin sürdürülebilirlik açısından başarısını anlamaları için önemli bir örnek teşkil etmektedir. Günümüzde sürdürülebilir olduğu ileri sürülen akıllı camlar gibi birçok malzeme, üretim ve nakliye ücretleri düşünüldüğünde kullanıcılar tarafından tercih edilmemektedir. Tasarımlarda bu tarz malzemeler tercih etmek yerine, bölge ve yakın çevresinden kolaylıkla temin edilebilecek malzemeler kullanmak daha çevreci bir düşünce olacaktır. Tüm bunların yanı sıra, gelecek nesillere aktarılması düşünülen yapı, modüler sistemlere uyumlu olduğu takdirde çevresiyle daha iyi organize olabilecektir. Geleneksel mimariye yön veren iklim ve malzeme unsurlarına ek olarak sosyal baskılar ve sosyal hayatın mimari biçime yön verdiği de görülmektedir. Yapı çevresi ve yapı kullanıcı kitlesi doğru analiz edilmeli, kullanıcı tasarıma adapte olmaya zorlanmamalıdır. Öyleyse yapı sosyal hayata hizmet eden, kullanıcıya zorluk yaşatmayacak bir biçimleniş almalıdır.

KAYNAKLAR

- Akbıyık, M. (2014). Şanlıurfa ilinin turizm potansiyelinin belirlenmesi ve planlamaya yönelik öneriler. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baran, M. (2006). Halk mimarisinin halkbilimi bağlamında değerlendirilmesine harran evleri örneği. *Milli Folklor*, 18 (72), 141-156.
- Brown, K., Franchini, N. (2007). Karen Brown's Italy B&B: Exceptional places to stay and itineraries 2007. Karen Brown's Guides.
- Creekmore III, A.T. (2018). Landscape and settlement in the Harran plain, Turkey: The context of third-millennium urbanization. *American Journal of Archaeology*, 122 (2), 177-208.
- Çınar, H.S., Erdoğan, R. (2019). Geleneksel bahçe ve mimari üslubun ortaya çıkışında doğal faktörlerin rolü: İran örneği. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 21 (3), 685-699.
- Durmuş, E. (2020). Ortaçağ'da Harran. *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 6, 558-575.
- Eres, Z. (2010). Urfa çevresindeki kerpiç kubbeli yapıların arkeolojik açıdan değerlendirilmesi. *TÜBA-AR Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi*, 13, 121-140.
- Green, T.M. (1992). The city of the moon god: Religious traditions of Harran. Brill Academic Publishers.
- Gündüz, Ş. (2005). Anadolu'da paganizm: Antik dönemde Harran ve Urfa. Ankara Okulu Yayınları.
- Güzel, A. (2020). Şanlıurfa ili doğal coğrafya özellikleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13 (71), 195-215.
- Hendrix, J.B. (2012). Through the eye of my lens. Author House.
- Kıstır, M., Kurtoğlu, D. (2018). Geleneksel konut mimarisinin sürdürülebilirlik bağlamında incelenmesi: Ayvalık ve Oxford evleri örneği. *MAKÜ FEBED*, 9 (1), 83-90.
- Langmead, D., Garnaut, C. (2001). Encyclopedia of architectural and engineering feats. ABC-Clio.

Maggy, A. (2015). A photography enquiry on the natural order of architecture: Edward Allen's picture of trulli building technique. Photography & Modern Architecture International Conference, 22-24 April 2015, 152-164.

Passé, U., Battaglia, F. (2015). Designing spaces for natural ventilation: An architect's guide. Routledge.

Quick, P.S. (2017). A guide to Puglia: Five walking tours. Acorn Books.

Rudofsky, B. (1964). Architecture without architects, an introduction into nonpedigreed architecture. The Museum of Modern Art.

Samalavičius, A., Traškinaitė, D. (2021). Traditional vernacular buildings, architectural heritage and sustainability. Journal of Architectural Design and Urbanism, 3 (2), 49-58.

Şahinalp, M. (2012). Yok olmaya yüz tutmuş bir kırsal mesken tipi veya kültürel miras: Suruç kümbet evleri. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11 (3), 881-916.

Stefanizzi, P., Fato, I., Turi, S.D. (2016). Energy and environmental performance of trullo stone building: An experimental and numerical survey. International Journal of Heat and Technology, 34 (2), 396-402.

Yetmen, H., Özcanlı, M., Aytaç, S. (2017). Harran ovası'nın kuraklık analizi. Asos Journal, 46, 132-146.

İnternet Kaynakları

URL-1. <https://www.sanliurfagazetesi.com/harran-ve-alberobello-resmen-kardes-sehir/50712/>, (E.T.:05.07.2022).

URL-2. <https://www.turktoyu.com/kubbeli-harran-evleri>, (E.T.:12.08.2022).

URL-3. <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/sanliurfa/gezilecekyer/harran-kumbet-evleri>, (E.T.:12.08.2022).

URL-4. <https://avciarchitects.com/tr/mimarligin-gelecegi-organik-mimarlik/harran-evleri-mimdap/>, (E.T.:13.08.2022).

URL-5. https://www.freepik.com/premium-photo/aerial-view-traditional-trulli-houses-arbelobello-province-bari-region-puglia-italy_21747760.htm, (E.T.:12.08.2022).

URL-6. <https://tr.weatherspark.com/>, (E.T.:12.07.2022).

URL-7. https://stock.adobe.com/tr/images/view-of-trulli-houses-in-alberobello-italy/236599002?prev_url=detail (E.T.:31.08.2022).

URL-8. <https://www.gezbegeten.com/fotograflarla-alberobellodaki-trulli-evlerinin-hikayesi/>, (E.T.:15.07.2022).

URL-9. <https://www.reise-nach-italien.de/trulli.html>, (E.T.:02.08.2022).